EKONOMİ BİLİMLERİ DERGİSİ
Cilt: 17 **No:** 2 **Yıl:** 2025 **ISSN:** 1309-8020 (Online) (**ss.** 185-209)
Makale Geliş Tarihi: 23.12.2024 **Makale Kabul Tarihi:** 27.02.2025 **Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 30.05.2025
Doi: https://doi.org/10.55827/ebd.1605782

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

OSMANLI DÖNEMİ İLK MAHALLİ SERGİ ÖRNEĞİ: EDİRNE MAHSÛLÂT VE MAMÛLÂT-I DÂHİLİYE SERGİSİ*

Tuba ELMAS[1]
Öğr. Gör. Dr.
Trakya Üniversitesi, Rektörlük
E-posta: tubagultekin@trakya.edu.tr
ORCID ID: 0009-0002-3967-0653

Yaşar SEMİZ
Prof. Dr.
Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
E-posta: ysemiz08@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9204-8014

Öz

Dünyada uluslararası sergicilik faaliyetleri 1851 yılında İngiltere'de Osmanlı Devleti'nin de katıldığı Londra'da düzenlenen sergi ile başlamıştır. Osmanlı Devleti ise ilk sergisini 1863'te daha önce katıldığı ve tecrübe kazandığı sergileri model alarak İstanbul At Meydanı'nda "Sergi-i Umûmî-i Osmanî" adıyla düzenlemiştir. Bu fuarda önceleri yerel ürünlerin sergilenmesi amaçlanmışsa da sonraları fuarın kapsamının genişletilmesi düşünülmüş, bu nedenle uluslararası nitelik kazandırılma hedefi güdülmüştür. 1863'te düzenlenen serginin ardından Osmanlı coğrafyasının farklı yerlerinde yerel ürünlerin tanıtılması amacı ile çeşitli sergiler düzenlenmiştir. Onlardan birisi de Edirne Sanayi Mektebinin de katkı

***** Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

Bu çalışma Prof. Dr. Yaşar Semiz danışmanlığında Öğr.Gör.Dr.Tuba Elmas tarafından yazılan doktora tezinden üretilmiştir.

[1] **Sorumlu Yazar:** tubagultekin@trakya.edu.tr

Atıf (APA): Elmas, T. & Semiz, Y., (2025), Osmanlı Dönemi İlk Mahalli Sergi Örneği: Edirne Mahsûlât Ve Mamûlât-I Dâhiliye Sergisi, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 17 (2): 185-209

sağladığı "Edirne Mahsulât ve Mamulât-ı Dâhiliye Sergisi''dir. Edirne Mahsûlât ve Mamûlât-ı Dâhiliye Sergisi Osmanlı dönemi sergi faaliyetleri içinde ilk mahalli sergi olma özelliğini taşımaktadır. Çünkü Konya Halı ve Kilim Sergisi'nde olduğu gibi sadece bir alanın ürünleri teşhir edilmemiş ve sergide farklı alanlardaki ürün çeşitliliğine yer verilmiştir. Dolayısıyla 1 Eylül 1906 tarihinde açılan Bursa Mahalli Sergisi'ne öncülük yapmıştır. Edirne'de düzenlenen sergide İl genelinde yetiştirilen tarım ürünleri, esnafın zanaatları, üretilen mamuller ve Edirne Sanayi Mektebi öğrencilerinin ürünleri teşhir edilmiştir. Bu çalışma, Osmanlı dönemi sergi faaliyetleri ve mahalli sergileri, Edirne Mahsûlât ve Mamûlât-ı Dâhiliye Sergisi'nin hazırlıkları ve açılışı ile söz konusu serginin bölümlerine dair bilgileri içermektedir. Yine Edirne'de açılan serginin bölümleri ve bu bölümlerde sergilenen ürünlerin değerlendirmesi yapılmıştır. Ayrıca Edirne Sanayi Mektebi öğrencilerinin çalışmaları ve başarıları üzerine bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Edirne, Sergi, Mahalli Sergi, Edirne Sanayi Mektebi*

Alan Tanımı: *İktisat Tarihi*

THE FIRST LOCAL EXHIBITION OF THE OTTAMAN ERA: THE EDİRNE EXHIBITION OF DOMESTIC PRODUCTS AND GOODS

Abstract

International exhibition activities around the world began in 1851 with the exhibition held in London, England, in which the Ottoman Empire also participated. The Ottoman Empire, drawing on the experience gained from previous exhibitions it had attended, organized its first exhibition in 1863 at Istanbul's At Meydanı under the name "Sergi-i Umûmî-i Osmanî" (The Ottoman General Exhibition. In this exhibition, although the initial aim was to showcase local products, the scope of the fair was later considered for expansion, with the goal of giving it an international character. Following the exhibition held in 1863, various exhibitions were organized in different parts of the Ottoman territories to promote local products. One such exhibition was the "Edirne Exhibition of Domestic Products and Goods", which was supported by the Edirne Industrial School. This exhibition holds the distinction of being the first local exhibition within the exhibition activities of the Ottoman era. Unlike the Konya Carpet and Rug Exhibition, where only a specific category of products was displayed, the Edirne Exhibition of Domestic Products and Goods featured a wide variety of products from different sectors. Therefore, it served as a precursor to the Bursa Local Exhibition, which was inaugurated on September 1, 1906.

The exhibition held in Edirne showcased agricultural products cultivated throughout the province, the craftsmanship of local artisans, manufactured goods, and the works of students from the Edirne Industrial School.

This study provides an overview of the exhibition activities and local exhibitions of the Ottoman period, focusing on the Edirne Exhibition of Domestic Products and Goods, including its preparations, opening, and different sections. Furthermore, it evaluates the sections of the Edirne exhibition and the products displayed within these sections. Additionally, information is provided on the works and achievements of the students of the Edirne Industrial School.

Key Words: *Edirne, Exhibition, Local Exhibition, Edirne Industrial School.*

Jel Codes*: A1, A3 L0,*

1.GİRİŞ

19. yüzyıldan itibaren özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra Avrupa devletlerinin üretimi arttırmalarıyla beraber pazar ihtiyacı oluştuğundan ürünlerin tanıtılması amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde sergiler açılmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti de dünya geneline yayılmakta olan sergi anlayışına ulusal ve uluslararası düzeyde katılım sağlamıştır. Devlet içerisinde de üretilen malların tanıtımı, üreticilerin teşvik edilmesi ve özellikle sanayileşme politikalarını göstermek amacıyla sergileri fırsat olarak değerlendirmiştir.

Osmanlı Devleti'nde ulusal ve uluslararası seviyede düzenlenen sergilerden önce pazar ve panayırlar ürünlerin teşhir edildiği satış yerleri vardır. Ancak bunlar günümüzün fuarlarına karşılık gelmektedir. Günümüzde ise sergiler daha çok sanatsal misyon doğrultusunda düzenlenen organizasyonlar olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte sergiler geçmişte ve tarihi süreç içinde özel bir anlam taşımıştır. Tarihi bağlamda sergiler; tanıtmak ve satış yapmak amacıyla ülkenin ziraat, sanayi ve el sanatları alanında ortaya koyduğu ürünlerin teşhir edildiği bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeydeki organizasyonlardır (Öney, 1978: 274). Sergiler daha ziyade ilmi ve fenni maksatla gerek toplumun gerekse ilgisi bulunan kişilerin bilgisini arttırmak ve çeşitli ürünleri tanıtmak amacıyla gerçekleştirilmiştir (Önsoy, 1988: 59).

Osmanlı Devleti'nde özellikle iktisadi hedefler kapsamında yerli üretimi arttırarak ithalata bağımlılığı azaltmak ve ihracatı teşvik etmek amacıyla sergiler düzenlenmiştir. Sergilerde yerli sanayi ürünleri, zanaat mamulleri, ziraat mahsulleri ile hayvan türleri teşhir edilmiş ve bu ürünler satılarak gelir elde edilmiştir. II.

Abdülhamid döneminde düzenlenmeye başlayan mahalli sergiler sonraki yıllarında da devam etmiştir (Asan, 2021: 177)[2].

Sergiler özelde düzenlendiği vilayetin genelde ise devletin ekonomik durumunu, üretim kapasitesini ve zenginliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca sergilerden iktisadi alanda karşılaşılan problemlerin çözümüne katkı sağlanması da beklenmektedir. Bu sergiler belirli alanda uzmanlaşmaktan ziyade genel bir sergi özelliği taşımış olup yerli mahsul ile mamulatın temsilini sağlamıştır.

18. yüzyıldan itibaren düzenlenmeye başlanan ulusal nitelikli sergiler ilk defa Fransa'da açılmış, sonrasında diğer Avrupa ülkelerinde de düzenlenmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise uluslararası organizasyonlara dönüşmüştür. Modern anlamda kabul edilen ilk uluslararası sergi 1851 tarihinde Londra'da düzenlenmiştir. Osmanlı Devleti bu sergiye geleneksel tarım ürünlerinden ve el işlerinden oluşan koleksiyonla katılmıştır (Önsoy, 1983:199). Bu sergiye katılımın ardından Osmanlı sergicilik faaliyetlerini takip etmeye başlamış ve Osmanlı Devleti de ülke içinde sergiler düzenlemeye karar vermiştir. Bunlardan ilki Sultan Abdülaziz'in himayelerinde 28 Şubat 1863'te İstanbul'da açılan Sergi-i Umûmî-i Osmanî'dir. (Önsoy, 195-236; Balcı, 2015:231).

II. Abdülhamid dönemine gelindiğinde ise Osmanlı Devleti ülke dışında düzenlenen birçok uluslararası sergiye katılmış, mahalli[3] sergicilik faaliyetlerine de başlamıştır. Mahalli sergilerde ülkede üretilen ürünlerin dünya genelinde tanınması ve dışa bağımlılığın azaltılarak yerli ürünlerin kullanımının yaygınlaştırılmasının amaçlandığı görülmektedir (Asan, 2021a:176).

2. MAHALLİ SERGİLER

Mahalli kavramı Osmanlı topraklarında veya serginin düzenlendiği vilayette üretilen ve yetiştirilen mahsulat ile mamulatı tanımlamak amacıyla kullanılmıştır (Asan, 2021b: 228). Bu bağlamda 1 Nisan 1902'de İstanbul'da ziraat ve sanayi alanında serginin düzenlenmesi planlanmıştır. Sergi nizamnamesi hazırlanmıştır. Nizamnamede serginin sanayi ve ziraat olmak üzere iki şubeden oluşacağı belirlenmiştir[4]. Ancak yapılan bu hazırlıklara rağmen sergi düzenlenememiştir. Komisyonda bulunan yetkililerin yaptığı açıklamada sergiden vazgeçilmesinin sebebi olarak İstanbul'a uzak vilayetlerden sergide teşhir edilecek ürünlerin

[2] Hakan Asan, "II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı Mahalli Fuarcılığı Bağlamında 1906 Bursa Sergisi", *MUTAD* VIII(2), 2021, s.177.

[3] Dahili sergi olarak da tanımlanmıştır.

[4] BOA. *Y.. PRK.ML..22/72* (H. 22 Zi'l-Hicce 1319, M. 1 Nisan 1902) Memalik-i Mahsure-i Ziraat ve Sanayi Sergisi'nin nizamnamesinin 6. Maddesinde 12 mıntıka alanı oluşturulmuştur. Edirne Vilayeti birinci mıntıka alanında bulunan iller arasındadır.

getirilemeyeceği, ziraat şubesinde tarım ürünleri de sergileneceği ve bunların bozulması ihtimalinin yüksek olduğu belirtilmiş ve ulusal düzeyde sergi yerine mahalli sergilerin düzenlenmesinin uygun olacağı ifade edilmiştir. (Asan, 2021a:176).

Osmanlı mahalli sergiciliğine 4 Mayıs 1901 tarihinde Konya'da açılan Halı-Kilim Sergisi öncülük etmiştir. Bu sergi Konya'daki sanayi faaliyetlerini teşvik etmek ve halıcılık sanatının ilerlemesine katkı sağlamak amacıyla düzenlenmiş ve Osmanlı mahalli sergiciliğinin başlangıcı kabul edilmiştir (Önder, 1963). 4 Mayıs 1901'de Konya'daki serginin ardından mahalli sergicilik çalışmaları artmış (Semiz, 2006), 1 Eylül 1903'te Halep Mahsulat ve Mamulat, Sivas Hamidiye Sınaat ve Ziraat ve İzmir Ticaret ve Sanayi Sergisi; 8 Ekim 1903'te Ma'mûretü'l-Azîz Sınaat ve Ziraat Sergisi.; 7 Kasım 1903'te Trabzon ve Diyarbakır Ziraat ve Sanayi Sergisi; 1 Eylül 1905'te Edirne Mahsûlât ve Mamûlât-ı Dâhiliye ile 1 Eylül 1906'da Bursa Mahsûlât ve Mamûlât Sergisi şeklinde gerçekleşmiştir (Asan, 2021a 176-177).

3. 1 EYLÜL 1905 TARİHLİ EDİRNE MAHSÛLÂT ve MAMÛLÂT-I DÂHİLİYE SERGİSİ

1 Eylül 1902 tarihinde İstanbul'da ziraat ve sanayi şubelerinden oluşan ulusal düzeyde serginin planlanması yapılmış olmasına rağmen özellikle ziraat ürünlerinin bozulması ve İstanbul'a illerden ürünlerin teşhir edilebilmesi için gerekli sürede gönderilemeyeceği tespit edildiği için sergi gerçekleşememiştir. Duyurulan sergi nizamnamesi ortak bir nizamname görevi üstelenmiştir. Dolayısıyla İstanbul'daki sergi yerine önce 1903'te Halep[5]'te 1905'te ise Edirne'de mahalli serginin düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

3.1. SERGİ HAZIRLIKLARI VE SERGİNİN AÇILIŞ TÖRENİ

II. Abdülhamid döneminde ülke içinde sergi faaliyetleri hızlanmış ve devletin sınırları dahilinde üretilen ürünlerin tanıtılmasını sağlamak amacıyla vilayetlerde sergiler açılmıştır. Mahalli sergiler Edirne, Bursa, Konya, Sivas ve Diyarbakır örneğinde görüldüğü gibi Vilayet Sanayi Mekteplerinin bulunduğu illerde açılmıştır. Dolayısıyla sergiler aracılığıyla bu mekteplerin de tanıtımının yapılması sağlanmıştır. Mahalli sergiler ile aracılığıyla yerli ürünlerin tanıtılması da istenmiştir. II. Abdülhamid'in isteğiyle düzenlenen mahalli sergiler için sergi talimatnameleri, hazırlanmış olup sergi komisyonları oluşturulmuştur. Sergilerin hazırlık süreci ve talimatnamelerin hazırlanmasında Konya Halı-Kilim Sergisi

[5] Halep 1902'de duyurulan nizamnamede 7. Mıntıkada yer almıştır. BOA., *(Y.. PRK.ML..)22/72* (R.19 Mart 1318, M.1 Nisan 1902).s.1. Halep'te açılan sergi için Avrupa'dan zirai aletler getirilerek teşhir edilmiştir. BOA., *BEO 2106/157904*, (R.21 Haziran 1319, M.4 Temmuz 1903).

örnek teşkil etmiştir (Önder, 1963). Edirne Sergisi için hazırlanan yirmi üç maddelik nizamnamede; sergi öncesinde, sürecinde ve sonunda uyulması gereken kurallar belirlenmiştir (Tercüman-ı Hakikât, No:8692, s.3).

Serginin hazırlık ve planlama aşamasındaki çalışmaları gerçekleştirmek amacıyla 1902 yılında ilan edilen ortak nizamnameye göre sergi komisyonlarının oluşturulması kararlaştırılmıştır[6]. Sergi komisyonlarında vali, vali yardımcısı, belediye başkanı, çeşitli kurumların müdürleri, bunların yanı sıra esnaf temsilcileri, oda başkanları, tüccar ve vilayetin önde gelenleri yer almıştır. Edirne mahalli sergisi için oluşturulan sergi komisyonuna Dilaver Bey başkanlık yapmıştır. Sergi komisyonunda Belediye Reisi Hamdi Bey, Umur-ı Ecnebiye Müdürü Rober Efendi, Maârif Müdürü Namık Bey, Orman Baş Müfettişi Nesim Efendi, Hamidiye Hafif Süvari İkinci Alay Kumandanı Tevfik Bey, Sanayi Mektebi Müdürü Rıza Bey, Ziraat Mektebi Müdürü Katibyan ve meclis azasından üç kişi üye bulunmaktadır (Edirne, S.1282, s.2). Komisyonun belirlenmesinin ardından yirmi üç maddelik sergi talimatnamesi yayımlanmıştır (Tercüman-ı Hakikât, No: 8692, s.3).

Sergi talimatnamesinde[7]:

- Sergi padişahın cülus günü olan 1 Eylül 1905 Cuma günü İstanbul Yolu'nda Has Fırın civarında tahsis edilen yerde açılacak ve 16 Ekim 1905 Pazartesi gününe kadar devam edecektir.

- Sergi Edirne Vilâyeti'ne ait mahsûlât, mamûlât ve mesnunatın [8]teşhiri mahsus olduğu için sergiye harici vilayetten eşya kabul olunmayacaktır.

- Sergi idaresi misafir kabul edilebilecek salonlar hazırlayacak, halı ve mensucat-ı hariri[9], maden ile ahcarı, Sanayi-i Nefise'ye ait eşya ile ziraiye mahsus alet ve edevât ile envai hububatı, makûlât ve meşrubatı teşhire mahsus kısımlar hazırlayacaktır.

- Her cins eşya ayrı ayrı odalarda teşhir edilecekse de lüzum görüldüğü takdirde birbiri ile münasebeti olanlar aynı odalarda teşhir edilebilecektir.

---

[6] BOA., *Y.. PRK.ML..22/72* (R.19 Mart 1318, M. 1 Nisan 1902). Nizamnamenin 1-6. maddeleri sergi komisyonlarının oluşturulması komisyonun vazifelerini içermektedir.

[7] "Edirme'de Küşad-ı Muktezası İradesine", *Edirne*, (R.9 Haziran 1321, M.22 Haziran 1905), S.1272, s.2. Gazetenin 1272 numaralı nüshasında 3. ve 4. Sayfalar eksik olup 5. Sayfadan devam edilmiştir. Dolayısıyla sergi talimatnamesinin 22 maddesine ulaşılmıştır.

[8] Yıllanmış ürünler

[9] İpekli dokuma.

- Sergide her gün komisyon üyelerinden bir kişi bulunacak olup eşyaların muhafazasını sağlayacak ve sergi ziyaretçilerine eşyalar ile ilgili bilgi vermek için sergi memurları görevlendirilecektir.

- Sergi dairesi her gün gündüz saat 1'den 5' ve akşam saat 7'den 11'e kadar açık bulunacaktır. Sergi çarşamba günü tamamen ve pazartesi günü sabahleyin kadınlara tahsis edilmiştir.

- Sergi dahilindeki büfede meşrubat satışı yapılacaktır.

- Sergi şubesini ziyaret edecekler daima sağ tarafı takip edeceklerdir.

- Sergiye gelen ziyaretçileri rahatsız edebilecek olanlar sergiye kabul edilmeyecektir. Sergiye gelecek olanlar sergi talimatnamesine ve kurallara riayet etmeye mecburdur.

- Sergi komisyonu cumartesi ve çarşamba günleri hükümet dairesinde içtima edecektir.

- Sergi içindeki eşya sergi süresi boyunca sigortalı bulunacaktır. Sigorta ücreti sergi komisyonu tarafından tesviye edilecektir.

- Sergi masraflarında kullanılmak üzere müzik olduğu zamanlarda 3 kuruş, müzik olmadığı zamanlarda 2 kuruş ve çocuklardan 1 kuruş sergi alanını gezme ücreti olarak alınacaktır. Sergi komisyonu üyelerinden, gazete muhabir ve muharrirlerinden ücret alınmayacaktır.

- Sergiye vilayet sanayi ve ziraat erbabının yetiştirdiği mamûlât, mensucât, mahsûlât ve hububat kabul olunacaktır. Ürünlerini teşhir etmek isteyen imal ve mal sahipleri 15 Temmuz 1905'e kadar vilayet merkezindeki sergi komisyonuna ve mülhakattaki sergi komisyonlarına müracaatla teşhir edecekleri veya satacakları eşyayı imza karşılığında teslim edeceklerdir. Teşhir olunacak eşya mümkün ise ne vakit nerede kimin tarafından imal veya istihmâl edilmiştir ve ihracatı ne derecededir belirtilmeli, teşhir edilecek eşya satılmak isteniyor ise bir evrak düzenlenecektir. Tamamen kendi imalatı olan ürünlerin sahiplerinin isimleri, şehirleri, telleri ilan edileceğinden isimlerinin duyurulmasını arzu edip etmedikleri öğrenilecektir. Sahip oldukları veya imal ettikleri eşyaların gerçek rumuz olarak isim, şehir ve ikamet mahalleri yazılacaktır.

- Teşhir edilecek eşya ve imaller için sahibinden bir şey talep edilmeyecektir. Eşyanın celbi ve iadesi için vuku bulacak masraf, nakliye de sergiye ait olacak ve yalnız ürünün satış hasılatından bir kuruş para alınacaktır.

- Satış için getirilmiş eşya sahibinin temin edeceği fiyatla gerek doğrudan doğruya gerek hususi bir piyango tertibiyle satılacak ve sergi sonunda satılan eşya 14. maddede belirtildiği gibi muharrir hisse tefrik edildikten sonra vasıta aracılığıyla sahibine gönderilecektir.

- Sergide satılacak eşyanın üzerindeki fiyat sahibinin adına peşinen alınacaktır.

- Satılmak üzere sergiye gönderilen eşyayı her kim olursa olsun satın alma hakkına sahip olabilecekse de satın aldığı eşyayı ancak serginin sonunda alabilecektir. Sergiden ürün alan kişiye satın aldığı eşyanın kendi malı olduğuna dair sergi memurları tarafından bir belge verilecektir.

- Mülhakattan gönderilecek numunelerden hububat ve buna mümessil eşya tedariki kolay olduğundan bunlar hakkında nakliye masrafından başka bir masraf lüzum olmayıp, maddi kıymeti olan eşya sahibi makbuz karşılığında komisyona teslim edeceğinden, sahibi eşyayı satmak istemezse ya da satılması için talepte bulunmazsa hal-i asliyesinden olarak sahibine iade olunacaktır.

- Sergiye gelecek eşyayı hal-i asliyesinde olarak iadesinden komisyon mesuldür. Her ne suretle olursa olsun zarar görecek eşyayı komisyon tazmin edecektir.

-Şimendifer idareleri sergiye gönderilecek eşyayı komisyon tarafından ibraz olacak ilmühaber üzerine ücretsiz nakledeceklerini taahhüt etmiş olduklarından ufak eşyalar posta ile gönderilebilecektir. Şimendifer olmayan yerlerde merkez mahalinden şimendifer istasyonlarına kadar nakledilecek büyük eşyaların nakliyesini komisyon sağlayacaktır.

- Sergide teşhir olunacak eşya sahiplerinden birincilik alanlara nakden mükafat verileceği gibi sergiye katılan diğer eşya sahiplerine ise derecelerine göre takdirnameler verilecektir.

- Sergi sonunda mahallerine ve sahiplerine gönderilecek eşya ile sahiplerinin bedelleri ile nakd-i mükafat sahibi kişiler sergi sonunda bulunmadıkları takdirde mahalli komisyonlar aracılığıyla teslim edilecektir,

maddeleri yer almıştır. Sergi talimatnamesinde sergiye katılımın sağlanması için ulaşım kolaylığının sağlandığı görülmektedir. Sergide ürünlerin satışı ile ürün sahiplerinin gelir elde etmesine imkân sunulduğu gibi sergideki ürünlerin sigortalanmak suretiyle zararlarının karşılanacağı da belirtilmiştir. Sergi masraflarının karşılanması için sergiyi ziyaret edeceklerden ücret alınması kararlaştırıldığı gibi serginin belirli günlerde kadınlar tarafından da ziyaret edilmesine imkân sunulduğu görülmüştür.

Talimatnamenin yayınlanmasının ardından sergi ilanları verilerek liva ve kaza merkezlerinde mutasarrıf ve kaymakamların başkanlığında teşkil edilen komisyonlar aracılığıyla ahali ve esnafın sergiye katılımı için gayret gösterilmiştir. Sergi komisyonu serginin daha çok mahalli ürünlerden oluşmasına ve bu ürünlere rağbet gösterilmesine çalışmıştır (Tercüman-ı Hakikât, No:8692, s.3). Sergi öncesinde sergiye katılımı arttırmak amacıyla çeşitli yolların tamiri ve geçitlerin inşası da gerçekleşmiştir (Tercüman-ı Hakikât, No:8692, s.3). Ayrıca sergiye eşya gönderilmesi ve serginin ziyareti süresince geçerli olacak olan Şark Demiryolları ile yapılan anlaşmaya göre "azimet ve avdet biletleri" adı ile sergi için biletlerin satılması kararlaştırılmıştır. Sergi süresince Çerkezköy'de Mustafa Paşa'dan Dimetoka'ya kadar ve Dedeağaç'taki istasyonlardan Edirne'ye yapılacak seyahatlere mahsus olmak üzere sergiyi ziyaret için gelenlere %30 indirimli bilet uygulanacaktır (Edirne, S.1279, s.1)[10].

Serginin hazırlık sürecinde şubelerde sergilenecek ürünler için Hamidiye Sanayi Mektebi öğrencileri tarafından raflar, masalar ve camekanlar yapılmıştır. Dolayısıyla Hamidiye Sanayi Mektebi öğrencileri hem serginin hazırlık sürecine katkı sağlamış hem de sergide bir bölüm oluşturmak suretiyle ürünlerini teşhir etmişlerdir. Sergi bahçesinde iki ayrı köşe oluşturulmuştur. Bu köşelerden biri sergi boyunca bir bando tarafından devam edecek musiki terennümüne ayrılmıştır. Diğer köşeye ise bir köy kulübesi inşa ettirilmiştir. Bu kulübeye kozadan ipek çıkarmaya yarayan ve ipeği kumaş haline getiren tezgahlar yerleştirilmiştir. Ayrıca sergi bahçesinin aydınlatılması için ikişer metre aralıklarla iki bin mum kuvvetinde yeni icat olan farlar yerleştirilmiştir. Sergi dairesinin bulunduğu cadde belediye tarafından tamir edilerek sergiye hazırlanmıştır (Edirne, S.1280, s.1).

Dilaver Bey başkanlığında oluşturulan Edirne Mahsûlât ve Mamûlât-ı Dâhiliye Sergisi komisyonu haziran ayından başlayarak 1 Eylül 1905'te sergi açılış gününe kadar hazırlıklarını tamamlamıştır. Edirne Valiliği sergi için Alyans İsrailit Mektebi binasını seçmiştir. Çünkü mektebin bulunduğu konum merkezi olmasının yanı sıra mektep bahçesinin genişliğinin de okulun tercih edilmesinde etkili olmuştur[11].

[10] Drama, Sarayköy, Yanya, İskeçe ve Gümülcine'den Edirne'ye gelecek olanlara bulundukları istasyonlardan indirimli biletlerden faydalanma imkânı verilmiştir.

[11] BOA., *Y. MTV. 301/109* (R.16 Ağustos 1323, 29 Ağustos 1907) Serginin düzenlendiği 1905 yılı Eylül ayında Edirne Sanayi Mektebi binası 2000 km²'lik alana sahip olup bahçe düzenlemesi yapılarak bahçesi genişletilmemişti. 1907 senesinden sonra okulun civarındaki küçük bağ ve bahçeler okula dahil edilerek, okulun toplam alanı 24.700 km²'ye çıkarılmıştır. (2025 yılı itibari ile 17.200 km²'lik kapalı alanı ve 7.500 km²'lik açık alanı bulunmaktadır. Okulun güncel olan kapalı ve açık alan bilgisi Edirne Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde Müdür Yardımcısı olarak görev yapan Şeref İlhan'dan temin edilmiştir.) Dolayısıyla sergi Edirne Sanayi Mektebi binası yerine

Serginin 1 Eylül'den 1905'ten 16 Ekim 1905 tarihine kadar açık kalması kararlaştırılmıştır.

Alyans İsrailit Mektebi'nin binasında sergi şube alanları düzenlenmiş sergideki ürünlerin mahiyetine göre camekân bölmelerde, duvarlarda ve sergi odalarında teşhir edilmesi sağlanmıştır. Osmanlı'da mahalli sergiciliğinde ilk sergi olarak adlandırılan Edirne Sergisi bu özelliği nedeniyle dikkat çekerek bundan sonra düzenlenecek mahalli sergilere örnek teşkil edeceği için Alyans İsrailit Mektebi'nin bahçesi ve mektebin dış cephesi bayraklarla donatılmış sergi koridorları ise küçük çam ağacı saksılarının sıralanması ile sergiye hazır hale getirilmiştir. Ayrıca sergi binasında sergi memurları için bir oda tahsis edilmiş ve sergiyi ziyaret edenler için de dinlenme salonu hazırlanmıştır (Edirne, S.1280, s.1).

Resim 1: 1 Eylül 1905 Edirne Mamulat-ı Mahsulat Dahiliye Sergi'nin Resmi Açılışı

1 Eylül 1905 Cuma günü saat 15'te serginin resmi açılış töreni gerçeklemiştir. Sergide de devlet erkânı, Edirne Sanayi Mektebi öğrencileri, II. Ordu Hümayun-ı Müşiri Yaver Ekrem Bey ve askerleri, yabancı ülke elçileri ve eşraf hazır

Alyans İsrail Mektebi'nin binasında gerçekleşmiştir. Mektep bahçesi 1905 yılında düzenlenen sergiden sonra mektep bahçesine bitişik olan hanenin bağışlanması ile genişletilmiştir.

bulunmuştur. Dualar okunmuş, dönemin padişahı II. Abdülhamid'e ithafen padişahın cülusu değerlendirilmiş, askeri bando ekibinin musiki terennümü gerçeklemiştir. Bu merasimin ardından Edirne Valisi Müşir Arif Paşa serginin açılış konuşmasını yapmış, ardından Sergi Komisyon Başkanı Dilaver Bey sergi ile ilgili değerlendirmede bulunmuş ve sergi ziyarete açılmıştır (Tercüman-ı Hakikât ,No:8763, s.2).

Resim 2: 1 Eylül 1905 Edirne Mamulat-ı Mahsulat Dahiliye Sergisi Açılış Töreni

Sergi, Osmanlı Devleti döneminde bir eğitim kurumunda açılan ilk mahalli sergilerinden birisidir. Bu özelliğiyle kendisinden sonra eğitim kurumlarında düzenlenen sergilere örnek teşkil etmiştir.

3.2. SERGİ ŞUBELERİ VE TEŞHİR EDİLEN ÜRÜNLER

Serginin düzenleneceği okul binasında her bir oda sergi şubesi olarak düzenlenmiştir. Bu şubeler; Reji ve tütün şubesi, marangozluk ve oymacılık şubesi, İnas Mektepleri Talebelerinin El İşi Şubesi, Hamidiye Sanayi Mektebi Mamûlât Şubesi, Maden ve Ahcar Şubesi[12], Mamûlât-ı Sarâciye Şubesi[13] ile yapağı-dokuma, ipek-koza ve deri ve kundura gibi alanları kapsayan odalar şeklinde hazırlanmış olan Melbusat ve Mensucât Şubesi[14], Meşrubat Şubesi ve Hububat Şubesi şeklindedir.

[12] Maden ve taşlar şubesi.
[13] Edirne Saraçlar esnafının yaptığı ürünlerin şubesi.
[14] Giysi ve dokuma şubesi.

Reji ve tütün odasında enva-i çeşit tütün bulunmakta olup özellikle Gümülcine ve Dedeağaç tütünleri ile cibilli[15] tütün yaprakları, Arda Boyu ve Sultanyeri kazalarının basma tütünleri dikkat çekmiştir (Edirne, S.1283, s2). Ayrıca bu alanda muhabir tarafından Matmazel olarak tanımlanan bir kadın da sergi alanı gezenlere sigaraları tanıtmakla görevlendirilmişti (Edirne, S.1280, s.1)[16]. Bu şube sigara tiryakilerinin ağızlarını sulandıracak kısım olarak tabir edilmiştir (Tercüman-ı Hakikât ,No:8763, s.2).

Resim 3: Mamûlât-ı Nefise ve Tütün Şubesi

Melbusat ve Mensucat Şubesi bir elbise müzesi özelliği göstermiştir. Çünkü bu alanda Edirne Vilâyeti dâhilinde Müslüman, Hristiyan ve Musevi kadın ve erkek, köylü şehirli ve zengin fakir ayrımı yapılmadan herkese ait kıyafetler teşhir edilmiştir. Bu kısımda sergilenen ürünler arasında gocuklar, elbiseler, erkeklere mahsus sırmalı kuşaklar, ipek ve pamuktan yapılmış kıyafetler ile ipek kullanılarak hazırlanmış tablolar yer almıştır (Edirne, S.1285, s.1)[17]. İpek ve Koza Şubesinde Hamidiye Süvari İkinci Alayı Cerrahı Sadık Efendi'nin eşi tarafından renk renk ve yüzlerce çiçek yapılarak her bir çiçeğin etrafına gayet mahirane bir emek verilerek ipeği işlemek suretiyle yapılmış resimlik (fotoğraf çerçevesi) ziyaretçilerin ilgi

[15] Ham, doğal tütün yaprağı.
[16] Sigaralar sergi için Reji İdaresi tarafından imal ettirilmiştir.
[17] Tablo ve levhalar Edirne İnas Rüştiyesi Muallimi Aliye Hanım ile Alay Emini Jandarma Mülazımı İbrahim Efendi'nin eşi, İskeçe eşrafından Haşim Bey'in eşi Emine Hanım, İnas ve Rüştiye Mektebi talebelerinden Didar, Makbule, Mürüvvet ve İskoçi Altunyan Hanımlar tarafından hazırlanmıştır.

odağı olmuştur (Edirne, S.1285, s.1)[18]. Ayrıca bazı kıyafetlerin üzerine levhalar yazılarak nereden ve kimin tarafından gönderildiği bilgilerine de yer verilmiştir. Musevi halkından İsak oğlu Somonil Efendi'nin sadece ipekten işlenmiş sırma işlemeli bir sulta[19] ile süslenmiş sade entarisi ve Cisr-i Ergene'den gönderilen hafif kumaştan yapılmış sade elbiseler dikkat çekmiştir (Edirne, S.1285, s.1)[20].

Maden ve Ahcar Şubesinde; Marsilya taklidi kiremitler, her çeşit toprak kap, kazma, kürek, balta ve bıçaklar teşhir edilmiştir. Mürefte kazasında imal edilen delikli ve deliksiz tuğla ve kiremitlerin ticareti yapılmaktadır. Daha önce İstanbul'da Marsilya tuğlası 1200, kiremitleri ise 1600 kuruşa kadar satılmakta iken çalışkan Müreftelilerİngiltere'den makineler getirmek suretiyle tuğla ve kiremit imalatına başlamışlardır. Bu kiremitler İstanbul'da Marsilya kiremitleri ile rekabet edecek hale gelmiş ve bu rekabet sayesinde Marsilya kiremitlerinin fiyatı düşmüştür (Edirne, S.1284, s.2)[21]. Ayrıca Edirne zanaat ustaları tarafından, buğday ölçmeye yarayan pirinçten yapılmış ölçü kapları ile gazoz kapaklarını çevirerek kapatmak için yapılan alet ve metal levhalar üzerine delik açmaya yarayan alet de sergilenmiştir. Bu şube grubuna dâhil olup sergi dairesinin arka alanında düzenlenen bahçede ise çeşitli tahıl ürünleri için Avrupa'dan ithal edilmiş olan farklı ebatlardaki kalburlar, orak makineleri ile gaz ile çalışan seyyar motor, toprağı tımarlamaya yarayan tırmıklar gibi çeşitli alet ve makineler de sergilenmiştir (Edirne, S.1284, s.2).

Meşrubat Şubesinde Avrupa'dan geri kalmayacak şekilde üretilmiş çeşitli içecekler sergilenmiştir. Bu alanda Yorgaki Efendi'nin kendisine ayrılan camekân alanda teşhir edilen ve Edirne'nin üzüm bağlarından üretilen şampanya şişe numuneleri, şuruplar ile Doktor Festaki Hacı Efendi'nin imali olan 14 senelik şaraplar zarif şişelerde sergilenmiştir. Ayrıca bu bölümde Edirneli Katayorgi Biraderlerin şarap

[18] Edirne havalisinde ipek üretimi için dutlukların oluşmasında ve halka ipek eğitimi verilmesinde hizmet eden Fen Memuru Katibyan Markor Efendi'nin "Edirne Beyazı, Edirne Sarısı, Japonya Beyazı" adlarıyla yetiştirdiği koza numuneleri de teşhir edilmiştir.

[19] Baskı

[20] Edirne vilayetinde ipek böcekçiliğinin gelişmesi ve ipek üretimi için fen ücretsiz dut ağacı fidanları dağıtılmış, dut fidanlıkları oluşturulmuştur. Fen Dairesi tarafından görevlendirilen fen memurları aracılığıyla da ipek böcekçiliği ve kozadan ipek imal etme yöntemleri köye ve kasabalarda yaşayan kişilere öğretilmiştir. İpek üretimi Şarköy, Kırkkilise, Mürefte, Tekfurdağ, Cisr-i Mustafa Paşa, Dedeağaç, Sofulu ve Gümülcine havalisinde yapılmaktadır.

[21] Mürefte yıllık 10 milyon delikli tuğla, 7 milyon kiremit, Frenk kiremitlerinden ise 400 bin adet imal etmektedir. Bu imalattan 15-20 bin liraya kadar gelir elde edilmektedir. Ayrıca Mürefte kazasında yıllık 10 bin kadar çanak, çömlek ve desti gibi şeyler imal edilerek İstanbul'a ve çeşitli mahallere satışı yapılmaktadır. "

ve konyakları, limonata şişeleri ile renkli gazozlar da dikkat çekmiş ve burada Edirne helvaları da teşhir edilmiştir (Tercüman-ı Hakikât , No:8763, s.2-3).

Hubabat-ı Muhtelife Şubesinde, Edirne Vilâyeti dâhilinde yetişen tüm ürünlerden numuneler sergilenmiştir. Bu alanda 64 çeşit buğday, arpa, çavdar, darı, kuşyemi, yulaf, mısır, bakla, patates, nohut ve nohut tahmi[22] ve erişte teşhir edilmiştir. Uzaktan bakıldığında kadife işlemeli tablo sanılan yakından ise hububat tanelerinden yapılmış tablolar sergilenmiştir (Tercüman-ı Hakikât , No:8763, s.3)[23]. Bunların dışında Edirne havalisinin dağlık alanlarından toplanmış olan çay numuneleri de teşhir edilmiştir. Kırkkilise civarından toplattırılıp terbiye edilen, Vize'nin Istranca havalisinden Doktor Binbaşı Maksut Efendi, Jandarma Kumandanı Miralay Hulki Efendi tarafından Kırcaali'nin Şahinler köyünden toplattırılan demet halinde çay numuneleri sergide dikkat çekmiştir (Edirne, S.1287, s.2).

Resim 4: Hububat Şubesinde Teşhir Edilen Ürünler

[22] Un haline getirilmiş hububat.
[23] Ekler kısmında Edirne'de 1905 senesinde yetiştirilen hububat isimleri ve miktarları tablo halinde verilmiştir.

Yiyecek alanında Edirne kaşar peyniri, Tekirdağ'dan getirilmiş çiroz ve barbunyaların tuzlanmış paketleri, büyük bal kavanozları (Edirne, S.1288, s.2)[24], kavunlar, Tekirdağ ve Keşan'daki zeytin ağaçlarından imal edilmiş olan zeytinyağı numuneleri (Edirne, S.1288, s.1)[25], Gelibolu sarımsağı ve soğanları da sergilenmiştir (Edirne, S.1288, s.1)[26]. Gül suyu, kekik ve gül yağlarına ait numuneler de teşhir ürünleri arasındadır (Edirne, S.1288, s.2)[27]. Bu alanda odanın ortasında hazırlanan masalarda ise şekerlemeler ve meyve lokumları ile Mürefte kazasında Şekerci Hüsnü Efendi tarafından yapılmış badem ezmeleri, maket şeklinde şekerle bezenmiş Cisr-i Mustafa Paşa Hükümet Konağı ile Şekerci Ali Efendi tarafından hazırlanmış 1 metre uzunluğundaki Eyfel Kulesi sergide dikkat çeken ürünler arasında idi. Edirne renkli meyve ve sebze şeklinde üretilen sabunlarıyla da meşhur olduğu için Sabuncu Horstaki Efendi'nin sabunları olan 22 adet sabun sergilenmiştir (Tercüman-ı Hakikât , No:8764, s.3).

Yapağı ve dokuma kısmında; Edirne'de üretilen ve ihraç edilen kilim, fanila ve seccadeler, dokuma heybeler ile Ahi Çelebi'nin el makinesinde yaptığı renkli ve ince çoraplar bulunmaktaydı. Ayrıca bu alanın duvarlarında da yapağılar sergilenmiştir. Mamûlât-ı Sarrâciye alanında ise Edirne Saraçlar esnafının yaptığı ürünler sergilenmiştir. Bu alanda her yaş grubuna ait kundura ve potinler, şapkalar, Saraç Şerif Ağa tarafından hazırlanmış eğer ve koşu takımları ile Saraç Başı Ethem Efendi'nin hazırladığı araba koşumları yer almıştır (Tercüman-ı Hakikât , No:8764, s.3).

[24] Bal üretimi Eğridere, Vize, Kırcaali, Sultanyeri ve Semendirek taraflarında gerçekleşmektedir. Bu alanda Kara Kasım Köyü'nde Hristo Andronof Efendi tarafından imal edilmiş petek ballar ziyaretçilerin dikkatini çekmiştir. Yıllık bal üretimi 300 bin kg olup bunun yanı sıra 25 bin kg kadar da bal mumu üretilmektedir.

[25] Zeytin üretimi Gelibolu ve Dedeağaç Sancakları ile Gümülcine'nin belirli bölgelerinde yapılmaktadır. Edirne'de yıllık 600 bin kg kadar zeytin ve 100 bin kg kadar da zeytinyağı imal edilmektedir.

[26] Yıllık Bir buçuk (1,5) milyon kg kadar beyaz salamura peynir, 400 bin kg kadar Kaşkaval peyniri ve 25 bin kg kadar da Kaşkaval yağı üretilmekte olup bunların ülke geneline ihracı gerçekleşmektedir. Dolayısıyla Edirne'nin ihraç ürünleri arasında peynir ve yağ önemli bir yere sahiptir.

[27] Gül suyu ve gül yağı numuneleri Ahi Çelebi Kazası'nın Çanak Köyü'nden getirilmiştir. Bu ürünler Gorki Ağa'nın 3 -4 yıl önce Orman Ma'adin ve Ziraat Nezâreti'nden aldığı gül fidanlarının mahsullerine aittir.

Resim 5: Saraciye Şubesi Ürünleri

Hamidiye Sanayi Okulu şubesine ayrılan kısımda ise daha çok ahşap ürünlere yer verilmiştir. Bu ürünler arasında sofra takımları, oymalı masa, salon takımı, sandalyeler, kitaplıklar, ahşap oymalı aynalar, perdelikler ile duvarda tablolar ve Türk bayrağı bulunmaktadır (Edirne, S.1290, s.3).

Resim 6: Edirne Hamidiye Sanayi Mektebi'ne Ait Sergilenen Ürünler

3.3. SERGİNİN DEĞERLENDİRMESİ

II. Abdülhamid'in iradesiyle gerçekleşen sergilerin genellikle padişahın cülus yıldönümüne denk getirilmek suretiyle açılışları düzenlenmiş, Edirne Mahsûlât ve Mamûlât-ı Dâhiliye Sergisi'nin de buna uygun olarak 1 Eylül 1905'te resmi açılışı yapılmıştır. Ancak bir gün sonra Edirne Kaleiçi'nde Harik-i Kebir olarak adlandırılan büyük bir yangın çıkmıştır[28]. Dolayısıyla yangın sebebiyle serginin ilk günleri sergiden daha çok yangının gündemde olmasına neden olmuştur. Buna rağmen 16 Ekim 1905'e kadar sergi ziyaretlerine devam edilmiş olup belirtilen tarihte tamamlanmıştır.

Osmanlı Devleti mahalli sergilerinin ilki olması nedeniyle 1 Eylül 1905 tarihinde Edirne'de gerçekleşen Edirne Mahsûlât ve Mamûlât-ı Dâhiliye Sergisi (Tercüman-ı Hakikât, No:8762, s.1). sergi faaliyetleri içinde önem arz etmiştir. Çünkü Edirne'de açılan sergi 1 yıl sonra Bursa'da açılacak olan mahalli sergiye de öncülük etmiştir. Mahalli sergi tarihinde bir ilk olan Edirne Sergisi ve serginin giriş kapısı

[28] Sergi komisyon başkanı Dilaver Bey yangın şüphelerinden biri görülmüştür. Yangın ve detayları ve için bkz. Tarık Sarıoğlu, "Büyük Edirne Yangını (Harik-i Kebir) 2 Eylül 1905", *Prof. Dr. İlker Alp'e Armağan Kitabı*, Ed. Yavuz Güner, Erhan Vatansever, Hakan Şallı, Paradigma Yay., Çanakkale 2021. s. 897.

ile ilgili Ahmed Badi Efendi değerlendirme yapmıştır. Sergi giriş kapısının Edirne Sanayi Mektebi'nin oymacılık şubesi öğrencileri tarafından Arap mimarisi tarzında hazırlandığını ve üzerinde "Edirne Vilayeti Mahsûlât ve Mamûlât-ı Dâhiliye Sergisi" ibaresinin bulunduğunu ve kapının sağ tarafında celi hat[29] ile:

"Vilayet merkezinde açtı bu bazar-ı irfanı

Bir akdes lütfudur Abdülhamid Han-ı cihadarın"

Sol tarafta ise

Buyur gel kıl temaşa ibret al kesb-i hüner eyle

Getir bu meşhere teşhir olunsun varsa asarın

beyitlerinin yazılı olduğunu aktarmıştır: (Efendi, 2014:784).

Sergi kapısının hazırlanması oymacılık şubesinin başarısını gözler önüne getirmektedir. Ayrıca kapı üzerinde hazırlanan beyit ise Edirne Sanayi Mektebi'nin açılmasında ve Hamidiye Mektebi adıyla anılmasında katkıları olan Sultan II. Abdülhamid'e duyulan minnet borcunun da ifade edildiğinin göstergesidir.

Edirne'de düzenlenen sergi ile ilgili Badi Efendi'nin verdiği bilgiler, sergiye ait olan fotoğraf albümü, Tercüman-ı Hakikât gazetesinin 8762 ve 8763 numaralı nüshaları ve Edirne gazetesinin 1905 Haziran ayından Ocak 1906'ya kadar çıkarılan nüshalarından bilgi elde etmek mümkündür. Sergide sadece mobilyalar değil aynı zamanda hububat da teşhir edildiği için mektep bünyesinde açılmış numune çiftliği ürünlerinden Edirne'nin sosyal ve iktisadi yapısı ile ilgili değerlendirmeler yapmak mümkündür.

Sergi şubeleri ve okul bahçesinin de rengârenk çiçekler ve bayraklarla süslenip donatılması, serginin açılış fotoğraflarında görülen kalabalıktan sergiye ilginin yoğun olduğu anlaşılmaktadır.

1 Eylül 1905'te açılan "Mahsûlât ve Mamûlât-ı Dâhiliye Sergisi"nin düzenlenmesine katkıda bulunan ve eserleri sergilen kişilere, gösterdikleri hizmetlerden dolayı ihsan madalyaları verilmiş ve nakdi ödüller takdim edilmiştir[30]. Bu ödüller ve madalyalar, serginin başarısını ve önemini göstermesi açısından dikkate değerdir.

Edirne Sergisini Filibe Sanayi ve Ticaret Odası, Bulgaristan ve Şarki Rumeli'den gelen ziyaretçiler de gezmişlerdir. Bu ziyaretçilerin Edirne'ye gelmesinde maddi

[29] Kalın ve okunaklı sülüs yazısı.
[30] BOA., *DH. MKT. 1046/22* (R.19 Kanun-ı Sani 1321, M.1 Şubat 1906).

kolaylık sağlamak için Şark Demiryolu Şirketi kampanya düzenlemiştir. Kampanya ile sergiyi ziyaret için Edirne'ye gidecek olanlara %30 indirimli bilet satışı yapılmıştır[31]. Sergiye katılımın fazla olması Edirne'deki otellerine dolmasına sebep olmuştur. Sergi için gelen kişilerin otellerde kalacak boş yer bulamayıp mağduriyetlerini önlemek için Bulgaristan ve Şarki Rumeli'den gelecek olanların beşer onar kişilik gruplarla Edirne'ye gelmeleri duyurulmuştur[32].

Bu sergiden II. Abdülhamid döneminde mahalli sergilerin hedeflerini de değerlendirebilir. Sergi sürecinde Avrupa menşeili ürünlerin yerine yerli ürünlerin teşvik edilmesi, kullanım alanının genişletilmesi ve tüketiciler tarafından rağbet görmesinin sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca Edirne'nin diğer vilayetler arasındaki ilişkisinin arttırılması, ticaretin ivme kazanması, tüccar ve esnaflık mesleğinin itibar görmesi ve bölgesel ekonominin geliştirilmesi de amaçlanmıştır. Sergide Edirne'nin iktisadi gelişmesini sağlayacak vasıtalar ortaya çıkarılmıştır. Hububat ürünlerinin, iyi cins tohumların teşhir edilmesi ve teşhir edilen ürünlerin karşılaştırılması ile yeni fikir ve icatların ortaya çıkarılması da düşünülmüştür.

Edirne sergisinin tamamlanmasının ardından serginin yerli ziraat, sanayi ve tohumculuk alanında meydana gelen değişmelere uyum sağlanması, yerli mahsûlât ile mamûlâtın memleketin her tarafına eşit olarak dağılımının sağlanması, sanayi ve ziraat erbabının teşvik edilmesi ile bunlara rehber vazifesi görmesi ve Edirne'nin refaha ulaşması temennisinde bulunulmuştur.

Edirne Vali Vekili Müşir Arif Bey tarafından Edirne'de açılan Mahsûlât ve Mamûlât-ı Dâhiliye Sergisi'nde sergi komisyonunda hizmetleri bulunan ve sergide ürünleri teşhir edilenlere nişan-ı zişane ile madalya ve nakdi ödüllendirme yapılmıştır (Edirne, S.1302, s.1; S.1303, s.1-2)[33]. Sergi sonunda daha sonra yapılacak sergilere katılımcı sayısının arttırılmasına ve meslek erbaplarını üretime teşvik etmeye yönelik olarak teşekkür ve onur belgeleri ile onurlandırmıştır.

---

[31] BOA., *Sadaret Makamı Bulgaristan (A.}MTZ.(04)) 134/34* (R.28 Eylül 1321,M.11 Ekim1905)s.3.
[32] BOA., *A.}MTZ.(04) 134/70* (R.28 Eylül 1321, M.11 Ekim 1905)s.2.
[33] BOA., *DH.MKT. 1046/22*(R.12 Kanun-ı Sani 1321 M.25 Ocak 1906) s.1.Belediye dairesinde yapılan törende Ahi Çelebi eşrafından Hüseyin Paşa, Hamidiye Hafif İkinci Süvari Alayı Binbaşısı Hasan Bey, İnas Rüştiye Mektebi Müdiresi Feride Hanım ve Muallim Aliye Hanım, Sanayi Mektebi Müdürü Rıza Bey, Ermeni, Rum ve Musevi İnas Mekteplerinin Müdireleri, Alman Ağnam Mektebi Müdürü ile sergide ürünleri takdir edilen meslek erbaplarına toplam 45 adet sanayi madalyası dağıtılmıştır. Sergi komisyonu tarafından 245 adet tahsinname dağıtılmış olup, bunlardan 112'si Edirne 132'si mülhakat dahilinde bulunan sanayi erbaplarına takdim edilmiştir. Sergi komisyonun başkanı olan Dilaver Bey ödül töreninde konuşma yaparak sergi katılımcıları ile ilgili sayısal verilerin bilgisini aktarmış ve sergi binası ile sergi caddesinin hazırlanmasında emeği geçenlere de teşekkürlerini sunmuştur. Dilaver Bey'in konuşması ve serginin sayısal verileri ve sergide nakdi ödül alanların isimleri için bkz. *Edirne*, (R.20 Kanun-ı Sani 1321, M.2 Şubat 1906),S.1303, s.1-2.

Sergi aynı zamanda savaş sebebiyle kimsesiz kalan çocukların koruma altına alınması ve eğitimlerinin verilmesi için gayret gösterildiği, tüm olumsuzluklara rağmen Edirne'de savaş yaralarının sarıldığının, eğitim, sağlık ve iskân gibi sorunlarının çözüldüğünün göstergesi olmuştur (Gökbilgin vd., 2014).

Düzenlenen sergi aracılığıyla Edirne Sanayi Mektebi ismini ve çalışmalarını İstanbul'daki sanayiciler arasında da duyurmayı başarmıştır. Sergi bölümlerinde marangozluk şubesi ve oymacılık şubesi öğrencilerinin ve öğrencilere eğitim veren usta ve muallimlerin başarıları takdir edilmiş, mektebin ve öğrencilerinin başarılarının tanıtılması sağlanmıştır. Sergi sonunda süreç boyunca hizmetleri görülenlere rütbe terfii yapılmıştır[34]. Edirne Sanayi Mektebi'nin Yaldız Ustası Dimitri Efendi, Marangoz Ustası Ahmet Bey ve sergiye levha hazırlayan öğrenciye hazırladıkları ürünler nedeniyle tahsinname takdim edilmiştir[35]. Özellikle sergi için hazırlanan oymalı kapı, teşhir edilen mobilya ürünleri bir nevi Edirne Sanayi Mektebi'nin imtihan sürecini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Edirne Sanayi Mektebi ve Edirne halkı mamul ve mahsul ürünleri bu imtihandan başarı ile çıkmıştır.

4. SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde Konya Halı ve Kilim Sergisi ile başlayan mahalli sergi örneklerinden olan Edirne Mahsûlat ve Mamûlât-ı Dâhiliye Sergisi; yerli üretimin desteklenmesi, devletin dışa bağımlılığının azaltılmasını ve Edirne'de yetiştirilen ürünlerin tanıtılmasını amaçlamıştır. II. Abdülhamit'in tahta çıkış yıl dönümü olan 1 Eylül 1905'te açılan sergide 245 katılımcının ürünlerinin teşhir edilmesinin yanı sıra Edirne'de bulunan otellerde boş yer kalmayacak kadar da yoğun bir ziyaretçi akını yaşanmıştır. Dolayısıyla Edirne'nin ilk sergisine katılımcı ve ziyaretçi sayısı açısından değerlendirildiğinde yoğun bir gösterildiğini anlaşılmaktadır.

Sergilenen ürünleri Edirne'nin üretim yoklaması olarak da değerlendirilebilir. Ayrıca ürünler vilayetin ziraat ve sanayi ürünleri hakkında istatistiki bilgiler oluşturmasının altyapısını hazırlamıştır. Sergi sürecinde Edirne'de turizm hareketliliği artmış, ziyaretçi akının yaşanmış otellerde yer bulmak zorlaşmıştır. Sergi sayesinde Edirne vilayetinde üretilen ürünlerin, yetiştirilen tarım ürünlerinin

[34] Sanayi Mektebi Müdürü Rıza Bey, Ziraat Mektebi Müdürü Katibyan Efendi, Meclis İdare Azasından Maniço? Efendi ve Sergi Müdürü Kemal Bey rütbe alan kişilerdir. Bunların dışında sergiye katkıları olan askeri ve mülki memurlar ile bazı esnaflara, okul müdürleri ve öğretmenlerine de nakdi ödüller ile rütbe terfileri yapılmıştır. Bkz. "Edirne'de Küşad Olunan Sergi Tesisinde", *Edirne*, (R.15 Kanun-ı Evvel 1321, M.28 Aralık 1905), S.1298, s.1.

[35] "Mamûlât ve Mahsûlât-ı Dâhiliye Sergisinde Teşhir Edilen Ürünler ve Eşya Sahiplerinin İsim Listesi", *Edirne*, (R.6 Kanun-ı Sani 1321, M.19.Ocak 1906), S.1301, s.2-3. Listede sadece Edirne Sanayi Mektebi'nde sergiye katılanlara yer verilmemiş olup serginin tüm şubelerinde teşhir edilen ürünlerin isimleri ve sahipleri ilan edilmiştir.

tanıtılması ve Edirne'de bulunan cemaatlerden kimlerin hangi meslekleri icra ettiği de görülmüştür. Ayrıca Edirne'nin farklı dinlere mensup kozmopolit nüfus yapısı hakkında da değerlendirme imkânı sunmuş özellikle içecek sektöründe Musevi tebaanın öne çıktığı görülmüştür. Düzenlenen sergide teşhir edilen ürünlerden Edirne Vilayeti'nin dericilik, dokuma üretimi, ipek ve ipekli kumaş, eyer ve araba takımları, sabun imalatı ile kundura üretiminde önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca sergilenen tahıl ürünleri, hayvansal ürünler sebze ve meyve hatta Edirne'nin yüksek kesimlerinden toplanıp getirilen çay numuneleri vilayet genelinde ön plana çılan mahsul ve mamulat hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca sergide teşhir edilen ürünlerle, günümüzde Edirne'de üretilen ürünlerin karşılaştırması yapılarak istatistiki verilerin hazırlanmasına da imkân sunmaktadır. Sergi alanın düzenlenmesi, tehir edilecek ürünler için raflar, camekan ve masaların hazırlanması ile sergi kapısını hazırlayan Edirne Sanayi Mektebi ismini duyurma fırsatı elde etmiş ve sergiden başarılı ile çıkmıştır. Sergide teşhir edilen ürünlerin satışı ile esnaf ve zanaatkarların gelir elde etme fırsatı bulmuşlardır.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar, çalışmanın tümüne ortak katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

Asan, H. (2021a). II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı Mahallî Fuarcılığı Bağlamında 1906 Bursa Sergisi. Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi. 8(2). 174-197:176. https://doi.org/10.16985/mtad.1029165.

Asan, H. (2021b). Osmanlı Mahalli Fuarcılığı Üzerine Bir Kesit: Sivas Hamidiye Sınaat ve Ziraat Sergisi. FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi (17), 225-256: 228 https://doi.org/10.16947/fsmia.957075

Balcı, E. (2015). İstanbul'un İlk Büyük Uluslararası Fuarı: Sergi-i Umum-i Osmani (1863), Antikçağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, C. IV, İBB Kültür Yayınları, İstanbul, s.231.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (1902). Yıldız, Perakende Evrakı Maliye Nezareti Maruzatı (Y..PRK.ML..): 22/72. (H. 22 Zi'l-Hicce 1319, Z. 22/1 Nisan 1902).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (1905). (4) Sadaret Makamı Bulgaristan (A.}MTZ.(04)): 134/34 (H.11 Şaban 1323, M.11 Ekim 1905) s.3

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (1905). (4) Sadaret Makamı Bulgaristan (A.}MTZ.(04)): 134/70 (H.11 Şaban 1323, M.11 Ekim 1905) s.2

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (1906). Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH. MKT.): 1046/22 (R. 12 Kanun-u Sani 1321 M.25 Ocak 1906) s.1.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (1906). Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH. MKT.): 1046/22 (H.6 Zi'l-Hicce 1323, M.1 Şubat 1906).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (1907). Yıldız, Mütenevvi Maruzat (Y. MTV): 301/109 (H.20 Recep 1325, 29 Ağustos 1907)

Edirne, (R.9 Haziran 1321, M.22 Haziran 1905), S.1272, s.2

Edirne, (R.28 Temmuz 1321, M.10 Ağustos 1905), S.1279, s.1.

Edirne, (R.4 Ağustos 1321, M. 17 Ağustos 1905), S.1280, s.1.

Edirne, (R.19 Ağustos 1321, M.1 Eylül 1905, H. 1 Recep 1323), S.1282, s.2.

Edirne, (R.25 Ağustos 1321, M.7 Eylül 1905,), S.1283, s.2.

Edirne, (R.1 Eylül 1321, M.14 Eylül 1905), S.1284, s.2.

Edirne, (R.8 Eylül 1321, M.21 Eylül 1905), S.1285, s.1.

Edirne, (R.23 Eylül 1321, M.6 Ekim 1905), S.1287, s.2.

Edirne, (R.30 Eylül 1321, M.13 Ekim 1905), S.1288, s.1.

Edirne, (R.14 Teşrin-i Evvel 1321, M.27 Ekim 1905), S.1290, s.3.

Edirne, (R.12 Kanun-ı Sani 1321, M.25 Ocak 1906), S.1302, s.1.
Edirne, (R.20 Kanun-ı Sani 1321, M.2 Şubat 1906), S.1303, s.1-2.

Efendi, A. B. (2014). Riyaz-ı Belde-i Edirne 20 Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirnesi. (Ed: Niyazi Adıgüzel, Raşit Gündoğdu), Trakya Üniversitesi Yayınları. s.784.

Gökbilgin, M.A., Akın, V., & Bulut, C. (2014). Tarihimizde Edirne Mevki ve Tarihçileri: M. Tayyip Gökbilgin'in Edirne Makaleleri. Trakya Üniversitesi Yayınları, s. 125-154.

Önder, M. (1963). Anadolu'da Açılan İlk Halı-Kilim Sergisi ve Maraşal Hindenburg'a Hediye Edilen Bir Konya Halısı. Türk Etnografya Dergisi. (57), 98-101.

Öney, A. (1978). İktisadi ve Ticari Terimler Sözlüğü. (s: 274). Ankara, Turhan Kitabevi.

Önsoy, R. (1983). Osmanlı İmparatorluğu'nun Katıldığı ilk Uluslararası Sergiler ve Sergi-i Umumi-i Osmani (1863 İstanbul Sergisi). Belleten, 47(185), 195-236:199. https://doi.org/10.37879/ttkbelleten.1134214

Önsoy, R, (1988). Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayi ve Sanayileşme Politikası. (s: 59). Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları.

Sarıoğlu, T. (2021). "Büyük Edirne Yangını (Harik-i Kebir) 2 Eylül 1905", Prof. Dr. İlker Alp'e Armağan Kitabı. (Ed.Yavuz Güner, Erhan Vatansever, Hakan Şallı), Paradigma Yayınları, Çanakkale. 897-919: 897.

Semiz, Y. (2004). Osmanlıda Mesleki Teknik Eğitim İstanbul Sanayi Mektebi (1869-1930). Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. (15), 275-295.

Semiz, Y. (2006). Konya'da Sanayi Sergileri (1901-1960), Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi Konya Kitabı IX., Özel Sayı, 117-129. Konya.

Tercüman-ı Hakikât , No:8692, (R.12 Haziran 1321, M.13 Haziran 1905) s. 3.

Tercüman-ı Hakikât, No:8762, (R. 3 Ağustos 1322, M.3 Eylül 1905) s.1.

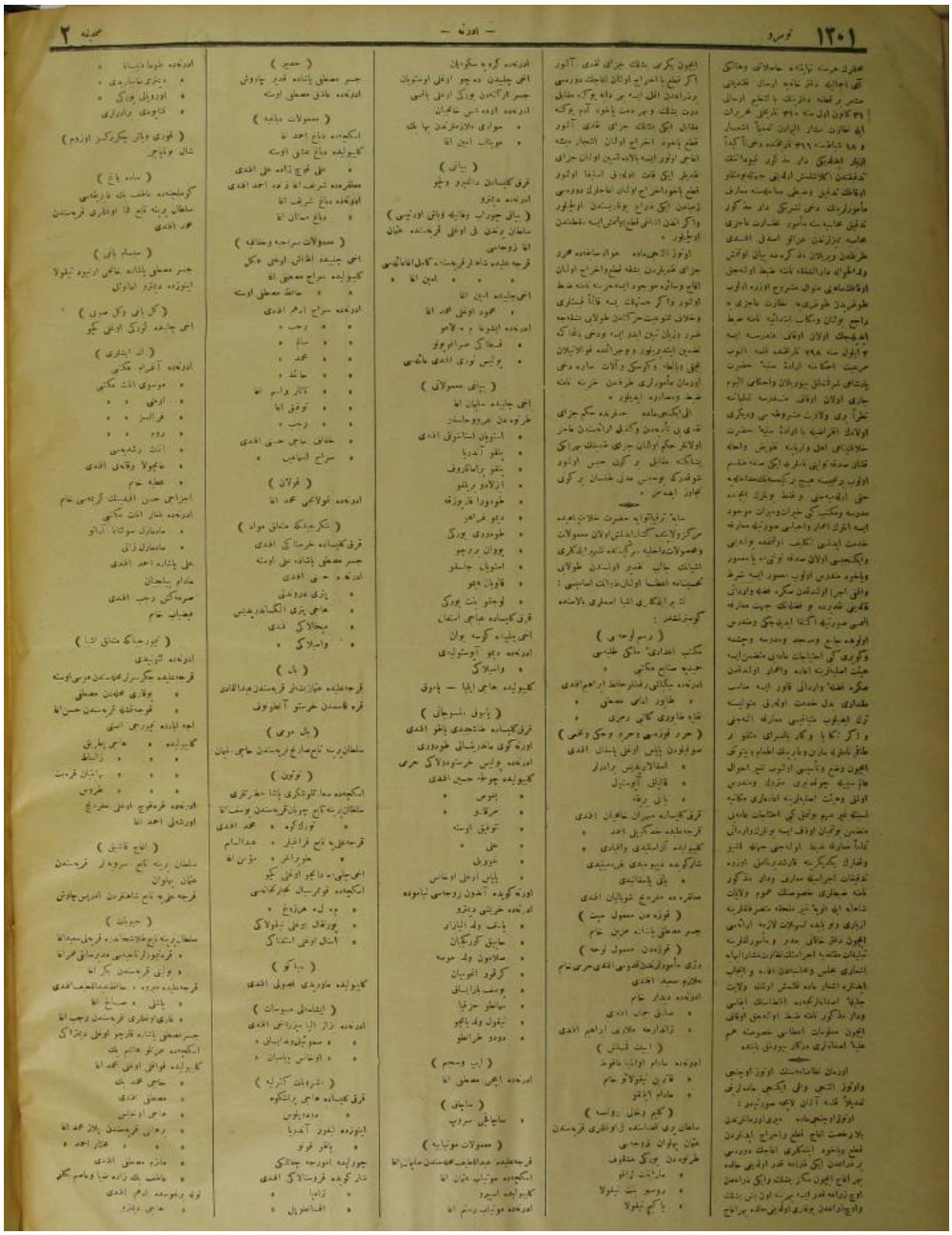
Tercüman-ı Hakikât , No: 8763, (R.31 Ağustos 1321, M.3 Eylül 1905), s.2-3.

Ek 1: 1905 Yılına Ait Edirne Vilayetinde Yetiştirilen Hububat ve Bunların Miktarlarına Ait Tablo

Hububat Adı	**Üretilen Miktar**
Buğday ve kızılca	10.785.148 kg
Kapluca	1.026.019 kg
Arpa	5.464.813 kg
Çavdar	1.942.868 kg
Darı	156.942 kg
Mısır	2.635.831kg
Burçak	5.324.046 kg
Nohut	363.244 kg
Kuş Yemi	3.011.664
Mercimek	429.276 kg
Fasulye	806.844 kg
Bakla	554.286 kg
Patates	1.175.500 kg
Pamuk	262.950 kg
Keşan Tahmi	64.800 kg
Susam	1.363.475 kg

Kaynak: *Edirne*, (R.23 Eylül 1321, M. 6 Ekim 1905), S.1287, s.2. verilen istatistiki bilgiler kullanılarak hazırlanmıştır.

Ek 2: 1905 Edirne Mahsûlât ve Mamûlât-ı Dâhiliye Sergisi'ne Katılanların Listesi

Kaynak: *Edirne*, (R. 6 Kanun-ı Sani 1321, M. 19 Ocak 1906), S.1301, s.2.